

László HONTI (Budapest)

Etsiä ja ansaita

Kirjoitus pohjautuu Suomalais-Ugrilaisen Seuran esimiehen, vararehtori Ulla-Maija Forsbergin 50-vuotisjuhlaseminaarissa Helsingissä 10. syyskuuta 2010 pidettyyn esitelmään.

1. Aluksi

Esitelmässäni haluan käsitellä muutamia sellaisia työntekoon liittyviä ilmaisutapoja, jotka ainakin ensikuulemalta voisivat olla kansanpsykologisten tai kansalliskarakterologisten johtopäätösten lähtökohtana. Aiheeni valinnan perusteena on ensisijaisesti unkarin ilmaisu *pénzt, kenyeret keres* 'ansaita rahaa, leipänsä', mutta osansa on ollut silläkin seikalla, että kollegamme, jubilaarimme, tämän tilaisuuden sankari, on lähtenyt – päässyt tai joutunut – urallaan tielle, joka on itselleni täysin vieras ja joka on aina kammottanut minua, nimittäin korkean viran hoitajan paperisota. Tämä on siis syynä siihen, että nyt pohdiskelen muutamia työntekoon ja toimeentuloon liittyviä suomalais-ugrilaisten ja indoeurooppalaisten kielten ilmaisuja. Minusta tuntuu, että nämä ilmaisutavat voivat omalla tavallaan valaista kaukaisten esivanhempiemme elämäntapaa. Mutta jo alussa haluaisin todeta, etten yllätä kuuntelijoita monilla uusilla havainnoilla – tahdon vain leikkiä aihepiiriin kuuluvilla kieliseikoilla; olen aina leikkinyt ilomielin kielellä, tutkimuksemme aiheella ja välineellä, ja näin siis teen nytkin, kun nuori työtoverimme on täyttänyt ensimmäiset 50 ikävuottaan.

2. Etsiminen ja ansaitseminen

2.1. Unkarin *pénzt, kenyeret keres*, suomen *ansaita rahaa, leipänsä*

Unkaria osaavat tietävät, mitä *pénzt, kenyeret keres* merkitsee. Tämän vastine suomessa on *ansaita rahaa, leipänsä*.

Kielen puhuja ajattelee varmasti melko harvoin analysoiden puhumansa kielen fraseologismeja. Aiemmin en itsekään kiinnittänyt huomiota *kenyeret keres* -ilmauksen sananmukaiseen merkitykseen. Vasta sen jälkeen kun ranskan kielen opettajamme Keszthelyin kymnaasissa oli kiinnittänyt huomionsa sen ranskankieliseen vastineeseen *gagner son pain* 'ansaita leipänsä', sananmukaisesti 'voittaa leipänsä', ja kieliä osaavana ihmisenä samalla maininnut sen saksankielisen vastineen *das/sein Brot verdienen*, rupesin miettimään, mikä voi olla unkarinkielisen ilmauksen takana. Opettaja yritti painaa mieleemme nämä ilmaisut leikkisellä selityksellään, että ranskalaiset kevytmielisenä eteläisenä kansana haluavat käsitellä kaikkea keveämmin, siksi he **v o i t t a v a t** leipää, saksalaiset sen sijaan **u r a s t a v a t** k o v a s t i leipänsä

ja rahansa puolesta, ja me unkarilaiset olemme kahden äärimmäisyyden välillä, emme ole kevytmielisiä mutta emme haluaisi kärsiäkään leipämme puolesta, joten siksi me vain etsimme sitä.

Joka on jo lukenut vogulin- ja ostjakinkielisiä tekstejä, pääasiallisesti kansanomaisia tekstejä, tietää, että nämä sukukansat eivät yleensä ”metsästä” petoja eivätkä ”kalasta” kaloja, s. o. he eivät ”tapa” niitä, vaan he enimmäkseen ”etsivät” niitä, vrt. esim. vog. KL AL P *kinši*, K *kènsi*, P *kinsi*, T *kenš-änt* ’suchen, Jagd machen, jagen’ (MK 213–214), AK KK LO So *kins-* ’jagen, Jagd treiben, suchen, beten’, KK *kinsil-* ’fangen, erbeuten’ (Kannisto et al. 1982: 149), ostj. VVj Trj DN *këñč-*, Ni *kăš-*, Kaz *kăñš-*, *kăš-*, O *kăš-* ’suchen, durchsuchen (DN), Eichhörnchen aufspüren (Kaz), Jagd und Fischfang treiben (VVj Trj Ni Kaz O)’ (DEWOS 644), V *këñčä* ’искать’, *wajăy k.* ’охотиться’, *kul k.* ’рыбачить’ (Tereškin 1961: 144), V *kul-këñččä-ku*, DN *χul-këñčä-χoj* ’Fischer’ (DEWOS 466, 644), Trj *këñččä-ko*, DN *këñčä χoj* ’промышленник’, VVj *këñčil-*, Trj *këñčil-*, DN *këñšit-*, Kaz *kăñšijäl-* ’[= *këñč-* jne. frekv.] искивать (DN), ловить, промышленлять (V)’ (DEWOS 644). Nämä ilmaisutavat ovat ilmeisesti tabuun palautuvia, sillä jos peto tai kala kuulee, mitä metsästäjä tai kalastaja valmistautuu tekemään, se juoksee piiloon hänen tieltään.

Tästä huolimatta on kuitenkin sellaisiakin ilmaisutapoja, jotka kuvaavat suoraan, mistä on kysymys, vrt. esim. vog. KL AL P K *äli*, P *ali*, T *älänt* ’töten, schlachten; Wild erlegen, Fisch fangen; Jagd treiben, fischen; schlagen, verletzen, peinigen, weh tun’, KL *älili*, P *alili* ’verfolgen, Jagd treiben’, T *älšlil*, KL *älišli*, P *alili* ’Jagd, Fischfang treiben’ (MK 33–34), KL *khul alnè ilèm* ’Zeit zum Fischfang’ (MK 118) (*khul* ’Fisch’, *ilèm* ’Wetter, Zeit’) ~ ostj. V *wel-*, Trj *wăł-*, DN C Ni *wet-*, Kaz *wel-*, O *wel-* ’töten, fangen, erbeuten’, Sy *weləm-öt* ’Beute’ (DEWOS 1579) < FU **wede-* ’töten’ (UEW 566; itse ehdottamani rekonstruktio **wəle-*, vrt. Honti 1992, 2001).

Pahduin löytäessäni nämä samankaltaiset obinugrilaiset ilmaisut (Honti 1990), mutta pian jouduin toteamaan, että vain harvoin on mitään uutta auringon alla. Kollegani Ferenc A. Molnár kiinnitti huomioni professori Béla Kálmánin (1959) lyhyeen kirjoitukseen, jossa oli jo esitetty tämä ugrilaisten kielten yhteinen fraseologismi. Olin kuitenkin iloinen siitä, että itsekkin olin julkaissut artikkelin tästä aiheesta, koska siten aiheeseen oli mahdollisuus tutustua suuremmalla yleisöllä kuin olisi ollut vain Kálmánin *Magyar Nyelvőr* -lehdessä julkaistujen pienten havaintojen joukossa ilmestyneen lyhyehkön kirjoituksen perusteella. Kálmánin johtopäätös, jota nyt siteeraan, on täysin yhtäpitävä oman päätelmäni kanssa:

Keres szavunknak tehát mai ‘jövédelmet szerez’ jelentése még az ősi halász-vadász korra nyúlik vissza. E szó jelentésének vizsgálatá is azt bizonyítja, hogy szólásaink, sőt gyakran egyes szavaink is milyen fontos, érdekes művelődéstörténeti emlékeket őriztek meg. (Kálmán 1959: 484)

’Unkarin *keres*-sana ’hankkia toimeentuloa’ on siis peräisin muinaiselta metsästys- ja kalastusaikakaudelta. Myös tmän sanan merkityksen tutkimus todistaa, että sanontamme ja usein myös eräät sanamme ovat säilyttäneet tärkeitä, mielenkiintoisia kulttuurihistoriallisia muistoja.’

2.2. Suomen *ansaita*

Tietääkseni suomen *ansaita*-sanalla on kaksi erilaista etymologista selitystä: toisen mukaan se on germaaninen laina ja toisen mukaan balttilaisperäisen *ansa*-sanan johdos.

Ansaita-verbin ohella on tai ainakin on ollut olemassa vanhassa kielessä myös *asnata* 'ansaita', joka olisi *ansaita*-verbin metateesin kautta syntynyt variantti. Tämän oletuksen esittäjät vetoavat tavallisesti seuraaviin germaanisiin rinnakkaisuuksiin: goot. *asneis* 'päiväpalkkalainen', mys. *asni*, *esni*, angl. *esne* 'id.', mas. *asna* 'vero, maksu' (SKES 1: 19). SKES pitää samalla mahdollisena myös sitä, että *ansaita* olisi johdos *ansa*-sanasta. SSA:n mukaan kyseessä on ilmeinen germaaninen laina (SSA 1: 77), vrt. kantagerm. **asnē(ja)n-* tai **aznē(ja)n-*. SSA mainitsee SKES:n siteeraamien germaanisten tietojen ohella seuraavatkin: mys. *arnēn* 'ansaita' ja *arnar* 'päiväpalkkalainen', jotka olisivat muodon **asnē(ja)n-* johdoksia, ja täten *ansaita* kuuluisi englannin verbin *earn* 'ansaita rahaa' ja saksan substantiiviin *Ernte* 'sato' kaukaisiin sukulaisiin (Onions 1998: 297, Kluge 1989: 186). **asnē(ja)n*-verbin edustajia on mm. slaavissakin, vrt. ven. *осень* 'syksy' (Vasmer 1955: 281; 1971: 158, Černyh 2004: 607).

Thomsen (1870: 112) selitti tämän suomen verbin germaaniseksi, ja tähän on yhtynyt Koivulehto (1974: 113, v. 2), joka on samalla torjunut ajatuksen, että *ansaita* ja *asnata* olisivat *ansa*-sanan johdoksia. Hofstran kannanotto on samankaltainen: ”*ansaita* (*ansaitzen*) ‘verdienen’ ~ germ. **asnē(ja)n* oder **aznē(ja)n* (> z. B. ahd. *arnēn* ‘verdienen’)” (Hofstra 1985: 196, ks. myös s. 231, 348). Vaihtoehto *ansa* > *ansaita* (> *asnata*) ei kuitenkaan ole unohtunut (Itkonen 1968: 489, Hakulinen 1968: 233; 2000: 284, alav. 414, ja vaihtoehtoisesti SKES 1: 19).

SSA (1: 77) hyväksyy varauksetta Thomsenin ja Koivulehdon ajatuksen huolimatta siitä, että SSA:n ensimmäisen osan päätoimittaja oli Erkki Itkonen, joka aikaisemmin oli arvellut näin:

Johd:ia *ansa*-sanasta ovat mahd. *ansaita* ja *ansio*, jotka siinä tapauksessa kuuluisivat vanhaan eränkäyntisanastoon; edellisen alkumerk. olisi ollut 'pyytää ansalla' ja jälkimmäisen 'ansalla pyydetty (saalis)'. Main. sanoja on pidetty myös germ. lainoina, mikä selitys on kuitenkin äänteell. syistä heikompi. (Itkonen 1968: 489)

Vastaavasti arveli myös Hakulinen (1968: 233, alav. 414; 2000: 284, alav. 414):

Thomsenin etymologia, jonka mukaan *ansaitzen* on vanha germ. laina, on hylättävä, jos k-s:ksi edellytetään pyydyksen nimi *ansa* ja verbin alkup. merkitykseksi 'pyydystän ansalla'.

Ellen erehdy, viimeisimmän käsityksen tästä sanaperheestä on esittänyt Kylstran ja hänen työtoveriansa laatima sanakirja:

ANSAITA (*ansaitse-*), *asnata* (*asnaa-*) (aWb.) ‘verdie-
nen’; karel. *asnita*.¹

**ansa-* / **asna-* / **asni-*

~ urgerm. **asnē(ja)n-* > **aznē(ja)n-* (, urn. **aRnēn*); vgl. ahd. (*gi-*)*arnēn* ‘verdie-
nien, gewinnen’;

~ urgerm. **asnō(ja)n-* > **aznō(ja)n-*, urn. **aRnōn*; vgl. aschwed. *anna* ‘verdie-
nen’, ae. *earnian* ‘verdie-
nien, gewinnen’ (Kylstra et al. 1991: 27).

Eri kielistä esitettyjen tietojen ja eri etymologi-
en näkemysten luetteloa seuraa
johtopäätös:

Es dürften sowohl die Herleitung aus dem Germ. wie auch die Deutung als
eigene Ableitung aus *ansa* möglich sein. Ein Nebeneinander von *sn* und *ns* liegt
auch vor beim einheimischen *käsnä / känsä* ‘Schwiele, Baumschwamm’. Nicht
auszuschließen ist, daß *ansaita* und *asnata* unterschiedlicher Herkunft sind.
Falls *ansaita* ein germ. LW ist, muß das Original frühurgerm. **asnē(ja)n-*, nicht
späturgerm. **aznē(ja)n-* sein; sonst wäre eher **ahnaita* zu erwarten. (Kylstra et
al. 1991: 27)

Näyttää siis siltä, että *ansaita*-verbin germaanista taustaa ei voi pitää yleisesti hyväk-
syttynä.

Toisen tulkinnan mukaan *ansaita*-verbi on substantiivin *ansa* ‘paula, rihmanen;
silmukka’ johdos, ”jolloin *ansaita* alkuaan olisi merkinnyt ‘pyytää, hankkia saalista
ansoilla’, *ansio* ‘ansoilla pyydetty’ tjs. (vrt. *ansamies* ‘pauloilla linnustava metsä-
mies...’)”; *asnata* voisi silloin olla metateettinen (vrt. *känsä* ~ *käsnä*...)” (SKES 1:
19). Sana *ansa* on peräisin balttilaisesta lähteestä, ”vrt. liett. *qsa* ‘sanka, kahva; sil-
mukka’, lät. *ùosa* id., mprs. *ansis* ‘patakoukku’” (loc. cit., ks. myös Kalima 1936: 91).
Samaan suuntaan viittaa myös SSA (1: 77), joka siteeraa vastineita myös kaukaisem-
mista indoerooppalaisista kielistä – ”lat *ānsa* ‘kahva, sanku’, mn *æs* (< **ansjō*), kas
ōse ‘pyöreä kahva, silmukka’ (ieur. **ansā*, **ansi-* ‘silmukka, kahva’ – ja lisää, että
suomen *ansaita*-sanaa ”on pidetty myös *ansa* sanan johdoksena; ainakin metateesi
(*asna-* > *ansa-*) voi olla tämän läheisen sanan vaikutusta” (SSA 1: 77). Substantiivi
ansio on Hakulisen mielestä deverbaalinen nomen acti (Hakulinen 1968: 167; 2000:
203). Häkkinen (1990: 12) epäilee, ettei suomen vanha kirjakieli tue oletusta tällai-
sesta semanttisesta kehityksestä (mutta vrt. myös Häkkinen 2007: 56).

Tutustuttuani sanueen alkuperää käsitteleviin tutkielmiin voin esittää seuraavat
johtopäätökset:

1. Sanat *ansa* ja *ansaita* kuuluvat etymologisesti ilmeisesti samaan sanueeseen,
mutta verbin semantiikkaan on vaikuttanut yllä lueteltujen germaanisten verbien mer-
kitys.
2. Näin ollen *ansaita*-verbillä on kaksoisetymologia, toisaalta leksikaalisesti, toi-
saalta semanttisesti.

1 ”*asnita*... *ansaita*” (Virtaranta 1968: 78).

3. Suomen vanha *asnata* ja karjalan *asnita* on ehkä voinut syntyä *ns* > *sn* meta-teesin kautta (tämän hypoteesin tueksi mainittu yksi ainoa paralleeli *känsä* ~ *käsnä* 'Schwiele, Warze; Geschwulst am Baum' on todistusvoimaltaan heikohko, mutta ei kuitenkaan täysin vähäpätöinen, onhan olemassa muitakin, joskin vähälukuisia sporadisia äänteenmuutoksia). Minusta kuitenkin tuntuu todennäköisemmältä verbien *asnata* ja *asnita* germaanisperäisyys – lainautuminen olisi voinut tapahtua juuri niihin aikoihin, kun *ansa*-sanana johdokseksi ilmestyi *ansaita*, ja germaanisperäinen verbi olisi voinut vaikuttaa johdoksen merkitykseen. Näin siis hyväksyn Kylstran sanakirjan näkökannan, että *ansaita* on syntynyt *ansa*-substantiivista, ja suomen *asnata* ja karjalan *asnita* ovat todella lainoja germaanista.

4. Sanat *ansa* ~ *ansaita* voivat olla tekemisissä metsästämiseen liittyvän sanavaraston kanssa kuten ugrilaisten kielten ilmaisutyyppi 'etsiä eläintä, kalaa', jota sitten on seurannut unkarin *kenyeret keres* > *pénzt keres*.

Suomen ja unkarin ilmaisutapojen selitystä voi tukea sekin seikka, että näiden kielten puhujien päätoimeentulon perustana kaukaisessa menneisyydessä oli metsästys ja kalastus. Halusin selvittää myös, onko muissakin uralilaisissa kielissä jälkiä tämän tyyppisistä ansaitsemiseen liittyvistä fraseologismeista. Käytössäni olleena lyhyenä aikana en löytänyt mitään samankaltaisuuksia. Kun kielisukulaisemme metsästävät, he käyttävät enimmäkseen 'ottaa (kiinni), tarttua, tappaa' merkityksisiä verbejä, ja kun he ansaitsevat rahaa, he käyttävät usein lainasanoja.

2.3. Muut kielet

Palaan nyt romaanisten kielten puhujien ansaitsemissanastoon. Ranskalais-italialaisen 'ansaita rahaa' sanan voi ymmärtää leikillisesti vain ransk. *gagner* ja ital. *guadagnare*-verbien nykyisten päämerkitysten perusteella. Näiden taustalla on rakenne, joka muistuttaa merkitykseltään saksan ilmaisua *Geld verdienen*. Verbit *gagner* ja *guadagnare* ovat frankkilaisia, siis germaanisaisia lainoja, vrt. **waidanjan* 'chercher de la nourriture, etsiä ruokaa; lavorare, tehdä työtä' > ransk. (12. vuosisata) *gaaaignier*, *guaaignier* 'faire paître, paimentaa' > nykyransk. *gagner* 'etsiä; voittaa', joka on sitten levinnyt italiaan: *guadagnare* 'id.' ja Iberian niemimaan romaanisiin kielisiin: esp. *guadañar* 'faucher; niittää, leikata', kat. *guanyar*, port. *ganhar* 'voittaa jne.' (Dauzat 1938: 350, Picoche 1992: 231, Bloch & von Wartburg 2002: 284, Cortelazzo & Zolli 2008: 698, Nocentini 2010: 531).

Nykyisten germaanisten kielten joukossa saksa ja hollanti ovat säilyttäneet tämän sanan: saks. *Weide* 'laidun, rehu; laiduntaminen, paimennus', holl. *weide* 'niitty, aho, laidun; heinikko', vrt. muinaisyläs. *weida* 'Nahrungsgewinn (auch vom Menschen und nicht nur in bezug auf Pflanzenkost); ruoka (myös ihmisen, eikä vain kasviruoka)' (Pfeifer 1997: 1548).

weide ... onfrank. *weitha* ... 'weide', mhd. *weide* ... 'voer, voedsel, weide', ohd. *weida*... 'voer, weide, het voedsel zoeken'. Het wordt gewoonlijk gelijkgesteld met ohd. *weida* 'jacht, visvangst', on. *veiðir* ... 'jacht, vangst' < germ. **waiþiō* naast oe. *wād* ... 'jacht, het rond zwerven' < germ. **waiþō*. (De Vries 1987: 825)

'*weide* ... muinaisalafrankk. *weitha* ... 'laidun', keskiyläs. *weide* ... 'ruoka, laidun', muinaisyläs. *weida* ... 'ruoka, laidun; etsiä ruokaa'. Tämä sana yhdistetään yleensä seuraaviin sanoihin: muinaisyläs. 'metsästys, kalastus' ja muinaisnorjan *veiðir* ... 'metsästys, pyynti, saalis' < germ. **waiþiō*, muinaisengl. *wād* ... 'metsästys, kuljeskeleminen, vaeltelu' < germ. **waiþō*.'

Toisaalta olen löytänyt muitakin näiden sanojen muunnoksia: muinaisengl. *wāþ* 'Jagd, das Umherstreifen', muinaisnorjan *veiðr* 'Jagd' (Pfeifer 1997: 1548). Näyttää siis siltä, että ranskalais-italialainen rahan ansaitseminenkin oli sidoksissa metsästyksen ja metsästettyjen petojen syömiseen, ainakin germaanisissa kielissä. Saaliseläimet saattoivat olla myös tasangon villieläimiä, ja näin laidun ja metsästys kuuluivat yhteen samassa mielessä kuin suomen *metsä* ja *metsästää*. Jos yrittäisin havainnollistaa näiden germaanisten sanojen semanttista suhdetta, sanoisin: *laidun* > *laidun-taa* 'metsästää [laitumella]'. Tämän oletuksen vahvistanee se, että toisen käyttämäni italian etymologisen sanakirjan mukaan (Nocentini 2010: 531) muinaisyläs. verbillä *weidenōn* on merkitykset 'pascolare' j a 'cacciare', s. o. 'laiduntaa' j a 'metsästää'.

3. Unkarin *munka*

On tunnettua, että unk. *munka* 'työ' on slaavilainen laina. Sanan historialliset merkitykset ovat seuraavat:

1. cruciatus; Qual; gyötrelem, kín (1200: HB, ebben: *munkás világ* 'gyötrelmes világ'; a mondat értelmezése ezt az értelmezést kívánja); – 2. labor; lassitudo; Mühe; fáradság ...; – 3. labor, praxis, negotium; Arbeit ...; – 4. opus; Werk; mű ...; – 5. operis fructus, merces; Lohn; jutalom, bér ... (Kniezsa 1974: 347)

'1. cruciatus; Qual; tuska, vaiva (1200: HB, tässä: *munkás világ* 'maailma täynnä tuskia'; lauseen merkitys vaatii tämän tulkinnan); – 2. labor; lassitudo; Mühe; väsymys...; – 3. labor, praxis, negotium; työ...; – 4. opus; Werk; teos...; – 5. operis fructus, merces; Lohn; palkinto, palkka...'

Sanan lähde oli **mōka*-asuinen slaavilainen sana, vrt. kirkkosl. *mōka* 'cruciatus, tormentum, punitio, supplitium, dolor', puol. *męka* 'Pein, Marter', ven. *му́ка* 'Marter, Qual, Pein' (Kniezsa 1974: 347), tähän vrt. myös ven. *хождение по мукам* 'kärsimystie'. Asiaan perehtymättömät tuntenevat vain tämän alkuperäisen merkityksen, kuten erään oppineen maallikon kirjasta käy ilmi: professori Mario Alinein (2003:

213; 2005: 224) mielestä unk. *munka* merkitsee 'tortura; gyötrelem; kärsimys, tuska'. Jos näkisin vain sanan vanhimman merkityksen, voisin ajatella, että työnteko oli esi-isillemme runsas tuhat vuotta sitten *t u n t e m a t o n t a*, ”pelkkää tuskaa”. Mutta merkityksenkehitys 'kärsimys' > 'työ' ei ole ainutlaatuinen, vain unkarissa todettua muutos, vrt. ”Zur Bed 1 [Qual, Marter, Folter] und 2 [Arbeit] vgl: gr. *πόνος* '(schwierige) Arbeit; Qual; usw.); lat. *labor* 'Leid, Mühe, Not; Arbeit'" (EWUng 2: 1004), ransk. *travail* 'työ' < vulgaarilat. *tripalium* 'kinzóeszköz; kidutuskeino, -väline', saks. *Arbeit* 'munka; työ' < keskiyläsaksan *arebeit* 'väsymys, tuskallisuus' (TESz 2: 977).

4. Venäjän *неделя*

Sanan *неделя* merkitys nykyvenäjässä on 'viikko', muinaisvenäjässä *недѣля* merkitsi vielä 'воскресенье; sunnuntai' ja 'сѣдмица; viikko'. Tämä oli alun perin yhdyssana: *не* 'älä; ei' + *дѣл-* (*дѣло* 'asia', *дѣлати* 'tehdä') (Vasmer 1955: 208; 1971: 57, Černyh 2004: 566), ja merkitys oli alkuaan 'воскресный, нерабочий день; sunnuntainen, työtön päivä' (Vasmer 1955: 208; 1971: 57), ja merkityksessä 'viikko' oli käytössä *сѣдмица* (Černyh 2004: 566). Mutta *недѣля*-sanalla oli jo muinaiskirkkoslaavissa molemmat merkitykset, s. o. 'воскресенье, sunnuntai' ja 'неделя, viikko'. Tämä viimeksi mainittu merkitys esiintyy vieläkin silloin tällöin tšekissä ja sanan monikko-muodossa yläsorbissa (Černyh 2004: 566). Myös venäjän *понедельник* 'maanantai' viittaa juuri tähän, se on nimittäin lepopäivää seuraavan päivän I. viikon ensimmäisen työpäivän nimi. Sanan *неделя* alkuperäisen merkityksen voisi todeta huvittavaksi kansankarakterologiseksi merkiksi siitä, että slaavit muinoin käyttivät koko viikon lepäämiseen, mutta tällä merkityksen laajennuksella on hyvin yksinkertainen arkipäiväinen syy:

Die Übertragung vom Sonntag auf die mit Sonntag beginnende Woche erfolgte infolge der Doppelbedeutung von griech. τὰ σάββατα (woher lat. *sabbatum*), da der Sabbat als Merkzeichen der Woche galt ... (Vasmer 1955: 208)

Перенос знач. с воскресенья на неделю, начинающуюся с воскресенья, произошел ввиду наличия двойного знач. греч. τὰ σάββατα (откуда лат. *sabbatum*), поскольку суббота считалась символом недели ... (Vasmer 1971: 57)

5. Lopuksi

Luulen, että jubilaari *etsii*, *etsiskelee* ahkerasti yliopistobyrokratian metsästä saalista ja varmasti *voittaa* *kinansa* anksyneen saaliinsa, ja samalla haluaisin toivoa, että hän ei tunne elävänsä maailmassa, joka on *täynnä tuskaa*, vaan tämä uusi työnteko on hänelle pelkkää nautintoa, ikään kuin koko *viikon*

ajan hänen tehtävänään olisi vain sunnuntaipäivän suloinen joutilaisuus, s. o. dolce farniente. Toivon, että Ulla-Maijalla on menestyksellisen työnteon elämys myös uudessa tehtävässään. Olkoon hänen menestyksensä koko yliopiston hyväksi, ja ajakoon hän mitä parhaimmalla tavalla myös meidän tieteenalamme etuja!

Lähteet

- Alinei, Mario 2003: *Etrusco: Una forma arcaica di ungherese*. Bologna: Il Mulino.
- Alinei, Mario 2005: *Az ősi kapocs. A magyar–etruszk nyelvrokonság*. Budapest: Allprint.
- Bloch, Oscar & von Wartburg, Walther 2002: *Dictionnaire étymologique de la langue française*. 2e édition. Paris: Quadrige – Presse Universitaire de France.
- Cortelazzo, Manlio & Zolli, Paolo 2008: *Il nuovo etimologico. Dizionario etimologico della Lingua Italiana*. Seconda edizione in volume unico. Bologna: Zanichelli.
- Černyh, P. Ja. [Черных, П. Я.] 2004: *Историко-этимологический словарь современного русского языка*. 6-е издание, стереотипное. Том I. Москва: Русский язык медиа.
- Dauzat, Albert 1938: *Dictionnaire étymologique de la langue française*. 4e édition. Revue et augmentée. Paris: Librairie Larousse.
- DEWOS = Steinitz, Wolfgang 1966–1993: *Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache. Lieferung 1–15*. Berlin: Akademie-Verlag.
- EWUng 2 = Benkő, Loránd (toim.) 1995: *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen. Band II. Kor–Zs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hakulinen, Lauri 1968: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- Hakulinen, Lauri 2000: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 5., muuttamaton painos. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Hofstra, Tette 1985: *Ostseefinnisch und Germanisch. Frühe Lehnbeziehungen im nördlichen Ostseeraum im Lichte der Forschung seit 1961*. Groningen: Drukkerij Van Denderen B. V.
- Honti, László 1990: Ugrisches. – *Linguistica Uralica* 26: 298–299.
- Honti, László 1992: Adalék a magyar *l* ~ finn *t* megfelelésének és alapnyelvi előzményének magyarázatához. – Pál Deréky & Timothy Riese & Marianne Sz. Bakró-Nagy & Péter Hajdú (toim.), *Festschrift für Károly Rédei zum 60. Geburtstag – Emlékkönyv Rédei Károly 60. születésnapjára*. Wien – Budapest: Institut für Finno-Ugristik der Universität Wien – MTA Nyelvtudományi Intézet. 209–213.
- Honti, László 2001: Ung. *tó* 'See' ~ fi. *suo* 'Morast', ung. *toll* ~ fi. *sulka* 'Feder' (Ein Beitrag zum Konsonantismus der U/FU Grundsprache). – *Linguistica Uralica* 37: 241–244.
- Häkkinen, Kaisa 1990: *Etymologinen sanakirja*. Nykysuomen sanakirja 6. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Häkkinen, Kaisa 2007: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. 7. painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Itkonen, Erkki 1968: Etymologinen sanasto. – Osmo Ikola (toim.), *Suomen kielen käsikirja*. Helsinki: Weilin + Göös. 487–519.
- Kalima, Jalo 1936: *Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset lainasanat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 202. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kálmán, Béla 1959: Keres. – *Magyar Nyelvőr* 83: 483–484.

- Kannisto, Artturi & Liimola, Matti & Eiras, Vuokko 1982: *Wogulische Volksdichtung gesammelt und übersetzt von A. K. VII. Band. Wörterverzeichnis zu den Bänden I–VI, bearbeitet von M. L., herausgegeben von V. E. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* 180. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kluge, Friedrich 1989: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 22. Auflage. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Kniezsa, István 1974: *A magyar nyelv szláv jövevényszavai. I–II. kötet* (2. kiadás). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Koivulehto, Jorma 1974: Lisiä germaanis-suomalaisiin lainakosketuksiin. – *Virittäjä* 78: 111–127.
- Kylstra, A. D. & Hahmo, Sirkka-Liisa & Hofstra, Tette & Nikkilä, Osmo 1991: *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen*. Bd. I. Amsterdam – Atlanta: Rodopi.
- MK = Munkácsi, Bernát & Kálmán, Béla 1986: *Wogulisches Wörterbuch*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nocentini, Alberto 2010: *L'etimologico. Vocabolario della lingua italiana*. Milano: Le Monnier.
- Onions, C. T. (toim.) 1998: *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford: Clarendon Press.
- Pfeifer, Wolfgang 1997: *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Picoche, Jacqueline 1992: *Dictionnaire étymologique du français*. 2e édition. Paris: Les Usuels.
- SKES 1 = Toivonen, Y. H. 1955: *Suomen kielen etymologinen sanakirja. I*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII,1. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SSA 1 = Itkonen, Erkki (toim.) 1992: *Suomen sanojen alkuperä I*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Tereškin, Nikolaj Ivanovič [Терешкин, Николай Иванович] 1961: *Очерки диалектов хантыйского языка. Ч. I. Ваховский диалект*. Москва – Ленинград: Издательство АН СССР.
- TESz 2 = Benkö, Loránd (toim.) 1970: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Második kötet*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Thomsen, Wilhelm 1870: *Über den Einfluß der germanischen Sprachen auf die Finnisch-Lappischen. Eine sprachgeschichtliche Untersuchung*. Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.
- UEW = Rédei, Károly (toim.) 1988–1991: *Uralisches etymologisches Wörterbuch. Band I–III*. Budapest – Wiesbaden: Akadémiai Kiadó – Otto Harrassowitz.
- Vasmer, Max 1955: *Russisches Etymologisches Wörterbuch. Zweiter Band*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- Vasmer, Max [Фасмер, Макс] 1971: *Этимологический словарь русского языка. Том III*. Москва: Прогресс.
- Virtaranta, Pertti (toim.) 1968: *Karjalan kielen sanakirja. Ensimmäinen osa*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI,1. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- De Vries, Jan 1987: *Nederlands etymologisch woordenboek*. Leiden: E. J. Brill.